

Ks. JÓZEF KOZYRA

Uniwersytet Śląski w Katowicach

NOWA NAUKA JEZUSA – καινή διδασχί W EWANGELIACH SYNOPTYCZNYCH

1. Nowość nauczania wynikiem absolutnej władzy Jezusa

Ewangelie przedstawiają Jezusa jako głoszącego dobrą nowiną o zbawieniu. Głoszenie to było funkcją nauczania. W czasach Jezusa rozpowszechniony był zwyczaj nauczania. Znani są ówczesni wybitni rabinowie żydowscy, jak: Hillel czy Gamaliel (por. Dz 5, 34). Nowy Testament (NT) nazywa ich przeważnie γραμματεῖς – uczeni w Piśmie.

Ewangelie synoptyczne podkreślają jednak wyjątkowy charakter nauczania Jezusa. Mk 1,27 nazywa je wprost nową nauką – καινή διδασχί, uzasadniając ową nowość szczególnym autorytetem Jezusa, który naucza z mocą (ἐξουσία) w odróżnieniu od innych uczonych w Piśmie (γραμματεῖς)¹. Wyrażenie καινή διδασχί, w odniesieniu do Ewangelii rozumianej jako słowa i czyny Jezusa, zastosowano w NT tylko dwukrotnie: w Mk 1, 27 i Dz 17, 19. W Mk 1, 22. 27 uzasadnieniem użycia przymiotnika καινός charakteryzującego naukę Jezusa, jest wyjątkowy autorytet i wyjątkowa pozycja Jezusa spośród wszystkich dotychczas nauczających. Chodzi tu o pozycję Syna Bożego mającego specjalną moc i władzę (ἐξουσία) w odróżnieniu od wszystkich innych nauczycieli. Nawet prorocy nie nauczali w ten sposób, lecz tylko przekazywali to, z czym ich Bóg do ludzi posłał².

Autorytet Jezusa polega na przemawianiu we własnym imieniu. Nie powołuje się On przy interpretacji Prawa na żaden inny autorytet. Rabinowie czysto odwoływali się do autorytetu innych rabinów. Jezus tak nie czynił (por. Mt 7, 28). Autor księgi Syracha pisze, iż Aaron głosił słowo Boże z autorytetem, który określano rzeczownikiem ἐξουσία (Syr 45, 17). Również literatura rabinistyczna używa terminu ἐξουσία w odniesieniu do autorytetu kogoś nauczającego. Postępowanie więc Synoptyków nie jest wyjątkiem, kiedy stosują oni ten rzeczownik w związku z autorytetem nauczającego Jezusa. Jest to bowiem ten sam autorytet, na mocy którego może On czynić cuda (por. Mk 1, 22. 27)³. Moc i władza (ἐξουσία), która towa-

¹ A. Malina, *Gli scribi nel Vangelo di Marco*, Katowice 2002, s. 62–68; H. Langkammer, *Ewangelia według św. Marka, Wstęp, przekład z oryginału komentarz*, Poznań 1977, s. 100.

² E. Lohmeyer, *Das Evangelium des Markus*, Göttingen 1959¹⁵, s. 35.

³ R. Karpiński, *Exousia à la base de l'enseignement de Jesus*, Romae 1968, s. 7, 23; R. Pesch, *Eine neue Lehre aus Macht. Eine Studie zu Mk 1,21–28*, [w:] *Evangelienforschung. Ausgewählte*

rzyszyła nauczaniu Jezusa, była tak niezwykła, iż wzbudzało to zdziwienie słuchaczy. Owa moc związana jest z działaniem Boga, z dokonywaniem cudów, wskazujących na nadejście czasów ostatecznych (por. Mt 12, 28; Łk 11, 20).

Nauka Jezusa jest dlatego zadziwiająca i nowa (καινή), ponieważ głoszona jest z mocą (ἐξουσία). Wiele rękopisów NT posiada w samym tekście Mk 1, 27 taką interpretację, dodając wyjaśniające ὅτι – ponieważ⁴. Tekst paral. Łk 4, 32 posiada również ὅτι uzasadniające wyjątkowość nauczania Jezusa. Nauka, którą głosi Jezus, zapoczątkowuje całkowitą inność ostatecznego objawienia Bożego⁵. Dlatego Mk charakteryzuje ją przymiotnikiem καινή, czyli nauka całkowicie inna od dotychczasowej⁶.

Ewangelia Mk, podkreślając wielki autorytet Jezusa nauczającego, który wzbudza zdziwienie słuchaczy, w 1, 22. 27 nie podaje treści tej nauki. Nazywa ją tylko nową, popartą cudownymi uzdrowieniami (opętany, teściowa Piotra, wielu chorych – Mk 1, 23–34). Cuda te są przejawem mocy (ἐξουσία) Jezusa, który nie tylko mówi, ale i czyni, dokumentując w ten sposób prawdziwość swojego nauczania. W ten sam sposób przedstawia to ewangelista Jan 7, 46. Również w działalności Apostołów cuda są znakiem prawdziwości głoszonej przez nich Ewangelii (por. Dz 3, 10; 4, 13; 13, 12).

2. Niemożliwość pogodzenia nowej nauki Jezusa ze starą interpretacją Prawa jako jeden z aspektów Jezusowej nowości

Cechą charakterystyczną Jezusowej nowości, a więc nowej nauki z wyjątkowym autorytetem popartym mocą Bożą, jest zerwanie z dotychczas przyjętymi zwyczajami związanymi ze starą ekonomią zbawienia. Ewangelie synoptyczne poruszają tę sprawę w związku z kwestią postów (Mt 9, 14–17 i paral. Mk 2, 18. 22; Łk 5, 33–39). Praktyki owe miały pogłębiać pobożność starotestamentalną. Należały do nich również posty zachowywane przez faryzeuszy aż 2 razy w tygodniu (por. Łk 18, 12). Zwyczaje takie nie znajdują już uzasadnienia w czasach ostatecznych przedstawionych jako okres radości godów weselnych, zaślubin Boga z narodem wybranym (por. Iz 62, 4 n.; Jr 2, 2; 31, 21 n.; Ez 16, 8. 60, Oz 2, 16–

Aufsätze deutscher Exegeten, Hrsg. J. B. Bauer, Graz 1968, s. 241–276.

⁴ Z uzasadniającym ὅτι znajdziemy wersje w takich rękopisach, jak np: Kodeksy C, K, Δ, π, D, A, Th, 28, 565, 892, 1009, 1010, 1071, 1079, 1195, 1216, 1230, 1241, 1242, 1253, 1344, 1365, 1546, 1646, 2148, 2174, oraz w lekcjonarzach i niektórych tłumaczeniach starożytnych: koptyjskim, georgijskim, armeńskim, starołacińskim – itala. Wersję Mk 1,27 bez uzasadniającego ὅτι posiadają tylko niektóre rękopisy: Kodeksy; alef (Ⲁ), B, L, 33, 28. Autorzy wydania krytycznego NT, wybierają lekcję trudniejszą bez wyjaśniającego ὅτι, dając jednak takiemu wyborowi stopień pewności „B” w czterostopniowej skali porównawczej (ABCD). Por. *The Greek New Testament*, ed. K.-B. Aland., M. Black, C. Martini, B. Metzger, A. Wikgren i. Karavidopoulos, *Introduction 3**, Stuttgart 1998⁴.

⁵ E. L o h m e y e r, *Das Evangelium...*, 38; R. P e s c h, *Das Markusevangelium*, T. I, Freiburg im Br. 1976 (Sonderausgabe 2000), s. 120 n., 124.

⁶ J. B e h m, *kainos*, [w:] *Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament*, Bd. III, Hrsg. G. Kittel, Stuttgart 1938 (1950²), s. 450–452.

25; 3, 1, a w NT szczególnie Mt 25, 1 nn.; Ap 19, 7; 21, 2). Jezus zapoczątkował owe czasy eschatologiczne. Dlatego w odpowiedzi na pytanie faryzeuszki, dlaczego On i Jego uczniowie nie poszczą w przeciwieństwie do faryzeuszki i uczniów Jana Chrzciciela, którzy dużo poszczą, Jezus argumentuje nadejściem czasów ostatecznych⁷. Czyni to za pomocą obrazu godów weselnych. Opowiada bowiem krótką przypowieść o radości wynikającej z obecności pana młodego wśród gości weselnych. Radości godów nie powinno się zakłócać postami, które byłyby tu akurat nie na miejscu⁸. Dalszym ciągiem Jezusowego wyjaśnienia, będącym paralełą porównania o godach weselnych, jest obrazowa wypowiedź podana w formie przypowieściowej o ubraniu i buklakach. Nowa łąta nie nadaje się do nowego ubrania, zaś nowe wino należy przechowywać w nowych buklakach. Pomijając szczególne alegoryczne znaczenia łąty, ubrania, wina czy buklaków z tej krótkiej przypowieści, będącej odpowiedzią Jezusa w kwestii postów, stwierdzamy, że teksty synoptyczne Mt 9, 14–17 i paralelne każą traktować nową naukę⁹ Jezusa również w sposób wyjątkowy. Nie da się jej bowiem pogodzić z dotychczasowymi zwyczajami, które służąc czemuś staremu, teraz już nie pasują do nowej rzeczywistości¹⁰. Radykalna nowość, która przyszła na świat razem z osobą Jezusa, zawsze będzie w konflikcie ze starością. Konflikt ten jest nieunikniony¹¹. Nowość ta bowiem należy do okresu dla niej typowego, mianowicie do czasów mesjańskich i ostatecznych zarazem¹².

Terminy wyrażające ideę nowości w owych tekstach, a mianowicie; *ὄψιμα*, *καινός* i *νέος*, zastosowane synonimicznie w mowie obrazowej o buklakach, winie, łącie i ubraniu, w przeciwieństwie do przymiotnika *παλαιός* (stary, zniszczony, zużyty), określającego cechy płaszczka i buklaków (por. Mt 9, 16–17 i paral. Mk 2, 21 n.; Łk 5, 36–39) użyte zostały w znaczeniu: świeży, niezniszczony, jeszcze nieużywany. Posłużyły one bowiem tylko do zilustrowania prawdy o niemożliwości pogodzenia starych praktyk z nową nauką¹³.

Nowa nauka Jezusa przynosi coś całkiem innego od dotychczasowego, chociaż ze starym może mieć jeszcze pewną łączność, pojętą jednak tylko jako nawiąza-

⁷ R. A. Harrisville, *The Concept of Newness in the New Testament*, Minneapolis 1960, s. 22–25.

⁸ H. Langkammer, *Ewangelia według św. Marka...*, s. 117 n.

⁹ W. Nagel, *Neuer Wein in alten Schläuchen (Mt 9, 17)*, „Vigiliae Christianae” 1960, 14, s. 4.

¹⁰ L. Stachowiak, *Chrestotes, ihre biblisch-theologische Entwicklung und Eigenart*, Fribourg 1957, s. 50–60, J. Dupont, *Vin vieux, vin nouveau. Luc 5, 39*, „Catholic Biblical Quarterly” 1963, 25, s. 286–304; J. Homerski, *Ewangelia według św. Mateusza. Wstęp, przekład z oryginału, komentarz*, Poznań 1979, s. 178; F. Hahn, *Die Bildworte vom neuen Flicken und vom jungen Wein*, „Evangelische Theologie” 1971, 31, s. 357–375.

¹¹ M. G. Steinhauser, *Neuer Wein braucht neue Schläuche. Zur Exegese von Mk 2, 21 n. und Parallel.*, [w:] *Biblische Randbemerkungen. Festschrift für R. Schnackenburg*, Hrsg. von H. Merklein, Würzburg 1974, s. 113–123; R. Pesch, *Das Markusevangelium...*, s. 177.

¹² J. Gnilka, *Das Matthäusevangelium*, T. I, Freiburg im Br. 1986 (Sonderausgabe 2000), s. 336 nn.

¹³ F. Gryglewicz, *Ewangelia według św. Łukasza. Wstęp, przekład z oryginału, komentarz*, Poznań 1974, s. 148 n.; H. Schürmann, *Das Lukasevangelium*, T. I, Freiburg im Br. 1984 (Sonderausgabe 2000), s. 298 nn.

nie niekiedy do czegoś starego, dawnego. Dość wyraźnie dochodzi ta sprawa do głosu w Mt 5, 17 n., gdzie Jezus zapewnia, iż nic starego nie zniesie. Problemem tym zajmiemy się w dalszym ciągu rozważań nad nowością nauki Jezusowej. Jezus i Jego słuchacze i uczniowie, chociaż mają już udział i łączność z nowym, to tkwią jednak jeszcze w kończącym się starym. Często podkreśla to w swej Ewangelii św. Jan, oddzielając Jezusa i uczniów od złego świata¹⁴ (κόσμος – por. J 1, 10 n.; 8, 23; 14, 17. 27; 15, 19; 16, 20. 33; 17, 6–16. 25; 18, 36). Jezus i Jego uczniowie nie są już wprawdzie ze świata, ale są jeszcze na tym świecie¹⁵ (por. J 17, 11. 14. 16). Dlatego że nie są oni ze świata, to świat ich nienawidzi, prześladuje, czyni im jak gdyby na przekór; gdy uczniowie się smucą, to świat się weseli (por. J 15, 17 n.; 16, 20. 23. 33; 17, 14 n.).

Każdy słuchacz Jezusowej nauki ma jeszcze łączność ze starym i musi wybierać z życia, które już zaczęło być nowe, ale jeszcze nie jest nowe w pełni i ma teraz łączność ze starym (por. Mt 13, 52)¹⁶. Wyrażenie antyetyczne: nowe i stare znane jest też u rabinów. Starymi są słowa Tory, nowymi zaś słowa nauczycieli Prawa, rabinów¹⁷. Uczeń musi być bardzo roztropny przy wybieraniu, ponieważ liczy się tylko to, co jest niezniszczalne, nie starzejące się. Takiego wyboru może dokonać tylko człowiek prawdziwie mądry (por. Łk 12, 33 i paral. Mt 6, 19–21; 13, 52). Zadanie to utrudnia ciągle nawiązywanie do terażniejszości, która jeszcze jest połączona ze starymi zwyczajami, a te z nową nauką Jezusa nie dadzą się pogodzić.

Zadanie wyboru nowości w nauce Jezusa zostało postawione w Ewangelii Mt po całej serii przypowieści o królestwie Bożym (Mt 13, 52). Cały rozdział trzynasty specjalnie jest poświęcony przypowieściom odkrywającym nowość nauki Jezusa. Każdy słuchacz Jezusa, który nauczy się, na czym polega nowość Jego nauki, dotycząca w tym wypadku spraw nieprzemijającego królestwa niebieskiego (Łk 12, 33 i paral.), i będzie tę nową naukę wcielał w życie, stanie się uczniem, znawcą tej nowej nauki, nowego Prawa (Mt 13, 52). W tekście tym Mt przeciwstawia prawdziwego uczonego (γραμματεός), jakim ma być uczeń Jezusa, fałszywym uczniem w Piśmie, czyli faryzeuszom (γραμματείς – por. Mt 7, 28 n.; 23, 1–29). Nawiązując do tekstu Mt 9, 16 n. i paral., ewangelista przeciwstawia nowe, duchowe rozumienie sprawiedliwości Prawa, staremu, faryzejskiemu, często tylko zewnętrznemu stosowaniu tego Prawa (por. Mt 5, 20). Uczeń Jezusa (μαθητής) ma przyjąć nową naukę i dalej ją głosić, bo takie jest jego zadanie. Rzeczownik μαθητής podkreśla dwa aspekty bycia uczniem: przyjąć słowo i dalej je głosić, głównie czynami (por. Mt 11, 29; 27, 57; 28, 19). W Mt 13, 52 znajdują się oby-

¹⁴ Zły świat, wrogi Bogu, nienawidzący Chrystusa i Jego uczniów jest jednym ze znaczeń biblijnych świata, często spotykanym w Ewangelii św. Jana; por. L. Stachowiak, *Ewangelia według św. Jana. Wstęp, przekład z oryginału, komentarz*, Poznań 1975, s. 117; H. Zimmermann, *Welt*, [w:] *Bibel Lexikon*, Hrg. H. Haag, Einsiedeln 1968², (Leipzig 1969), kol. 1883 n.

¹⁵ L. Stachowiak, *Ewangelia według św. Jana...*, s. 345.

¹⁶ U. Schnelle, *Einleitung in das Neue Testament*, Göttingen 2002⁴, s. 264.

¹⁷ H. Strack, P. Billerbeck, *Kommentar zum Neuen Testament aus Talmud und Midrasch*, Bd. I, München 1961, s. 677.

dwa elementy charakteryzujące ucznia¹⁸. Prawdziwym nauczycielem jest sam Jezus Chrystus. Każdy chrześcijanin, słuchacz Jezusa ma być Jego uczniem i stać się zarazem γραμματεὺς, czyli musi umieć odróżniać nowe od starego i odstawić na bok fałszywą naukę o urzędach, tak jak to zrobił Jezus¹⁹ (Mt 9, 16 n.). Uczniowie Jezusa, znając teraz dawne objawienie i nowe tajemnice królestwa Bożego, mają to dalej przekazywać²⁰.

Nowa nauka Jezusa nawiązywała do form i treści, znanych słuchaczom także z Pisma Świętego Starego Testamentu (ST). Ewangelie powołują się na wypełnienie dawnych zapowiedzi prorockich (choćby w samym Mt 13, 14 n. 35)²¹. Prawdziwa jednak nowość nauki Jezusa leży nie w przypomnianiu starych zapowiedzi, lecz – jak to zobaczymy – w ostatecznej interpretacji Prawa Bożego, streszczającego się w przykazaniu miłości.

3. Nowa nauka Jezusa jako Tora Mesjańska

Stary Testament zapowiadał nastanie ery mesjańskiej, którą będzie cechowała odnowa wszystkich rzeczy. Na erę mesjańską zapowiadano nowe Prawo (por. Jr 31, 31–34). Zapowiadana nowa Tora, wypisana we wnętrzu człowieka, będzie Torą duchową, charakteryzującą się aktywnością, wolnością i tym, że nie trzeba się jej będzie uczyć, bo będzie danym nam nowym objawieniem²². Nazwa: Tora mesjańska w odniesieniu do nowej nauki Jezusa jest analogią do nauki rabinów Hillela i Shammaia, którą również tak określono²³.

W rozważanych dotychczas tekstach Ewangelii dotyczących nowej nauki Jezusa, nie zostało powiedziane, czym ona naprawdę jest, na czym polega jej nowość, jaka jest jej najistotniejsza treść. W Mt, głównie w kazaniu na górze, znajdziemy częściową odpowiedź na te pytania. Do autorytetu Jezusa nauczającego z mocą (Mk 1, 22. 27; Mt 7, 28 n.) ewangelista Mateusz dodaje jeszcze autorytet Jezusa, który spełnia funkcje nowego Mojżesza, ogłaszającego nową interpretację Prawa z nowego Synaju – góry kazań.

¹⁸ W. Trilling, *Das Wahre Israel. Studium zur Theologie des Mattäusevangeliums*, München 1964, s. 29, 44; J. Hoh, *Der christliche Grammateus (Mt 13, 52)*, „Biblische Zeitschrift” 1925–1926, 17, s. 265–269.

¹⁹ A. Kretzer, *Die Herrschaft der Himmel und die Söhne des Reiches. Eine redaktionsgeschichtliche Untersuchung zum Basileiabegriff und Basileiaverständnis im Matthäusevangelium*, Würzburg 1971, s. 93–122; J. Kremer, *Neues und Altes (Kirche im Gespräch)*, Freiburg im Br. 1974, s. 11–33.

²⁰ J. Schmid, *Das Evangelium nach Matthäus*, Leipzig 1966, s. 229; J. Hoh, *Der christliche Grammateus...*, s. 265 nn.

²¹ O. Betz, *Neues und Altes im Geschichtshandeln Gottes. Bemerkungen zu Mt 13, 51 n.*, [w:] *Festschrift für K. H. Schelkle*, Hrsg. von A. Feld, Düsseldorf 1973, s. 69–84; J. Gnilk a, *Das Matthäusevangelium...*, s. 510 nn.; J. Homerski, *Ewangelia według św. Mateusza...*, s. 227; D. Zeller, *Zu einer jüdischen Vorlage von Mt 13, 52*, „Biblische Zeitschrift” 1976, 20, s. 223 nn.

²² W. D. Davies, *The Sermon on the Mount*, Cambridge 1966, s. 120–130.

²³ Tamże, 108. Davies powołuje się na: Tosephta Sota 14, 9.

W życiu Jezusa opisanym w Mt oraz w życiu Mojżesza zachodzi wiele analogii²⁴. Już w Ewangelii dziecięstwa znajdujemy paralele do wydarzeń z życia Mojżesza. W obydwu bowiem przypadkach ukazana jest niechęć oficjalnego władcy do wybrańca Bożego. Tak Faraon, jak i Herod zarządzają masakrę dzieci, w którą wplątani są i Mojżesz, i Jezus, jednakże Boża ingerencja uwalnia ich od tyrana. Nad Mojżeszem lituje się córka faraona, zaś Jezus chroni się w Egipcie, skąd po śmierci Heroda wraca do Palestyny.

W opisie ostatniej wieczerzy przed męką zawarta jest mowa paschalna Jezusa i zawarcie przymierza. Jezus, jako nowy Mojżesz, wyprowadza nowy lud z niewoli i przewodzi mu. Nowe wyjście jest paralelne do wyjścia z Egiptu za Mojżesza. Tam argumentem za uwolnieniem z niewoli były cuda Mojżesza i plagi karzące Egipt. W Mt 8–9 również znajdziemy opis cudów Jezusa jako antytyp 10 plag egipskich i cudów Mojżesza przy wyjściu z Egiptu.

W życiu Mojżesza i Jezusa spotykamy się ze szczególną ingerencją Boga. Obydwaj działają „palcem Bożym” (Wj 8, 15, Mt 12, 27 i paral. Łk 11, 19 n.). Także w opisie przemienienia Jezusa na górze mamy wiele momentów wspólnych z Mojżeszem. W opisach przemienienia u synoptyków (Mt 17, 1–8 i paral. Mk 9, 2–8, Łk 9, 28–36) i w Wj 24, 25 n. słychać głos z obłoku rozkazujący, jak należy postępować, wymagane jest posłuszeństwo wobec Jezusa i Mojżesza (Pwt 18, 15). Mojżesz na górze Synaj przebywa w towarzystwie kilku wybranych (Wj 24, 1–11). Jezus na górze Przemienienia jest w towarzystwie Piotra, Jakuba i Jana. Na Synaju Mojżesz modlił się sam z Bogiem, przy przemienieniu Jezus również tylko sam uczestniczy w chwale Boga, a ukazujący się z Jezusem Mojżesz i Eliazs związani są z górą Synaj (Wj 33, 17–23; 1 Krl 19, 9–13). Zarówno oblicze Mojżesza na Synaju, jak i Jezusa na górze Przemienienia jaśnieją (Wj 34, 29–35; Mt 17, 2 i paral. Łk 9, 29). Jezus jest więc prorokiem podobnym do Mojżesza. Mt przy przemienieniu Jezusa cytuje Iz 42, 1, 4, nawiązując do Sługi Jahwe, który przyniesie Prawo (Tora). Góra kazań w Ewangelii Mt może być aluzją do nowego Synaju.

Jezus jest jednak ukazany w Ewangelii nie tyle jako przychodzący nowy Mojżesz, lecz jako Mesjasz, Syn Człowieczy, Emmanuel, podejmujący funkcje Mojżeszowe²⁵. Jezus przewyższył kategorie Mojżeszowe. W kazaniu na górze nauka Jezusa jest autorytatywnym słowem Bożym, słowem Mesjasza, czyli Torą Mesjańską²⁶, polegającą zasadniczo na aktualnej obecności czasów zbawienia²⁷.

Prorok, który ma powstać na końcu czasów, według słów Piotra Apostoła odwołującego się do Kpł 23, 29 i Pwt 18, 15, 19, ma być podobny do Mojżesza (por. Dz 3, 22 n.). Typologiczna bowiem figura przyszłości ma odpowiadać wzorcowej figurze z przeszłości. W osobie Jezusa Chrystusa widziano realizację tej idealnej

²⁴ J. Kozyra, *Jak powstawały Ewangelie*, Kraków 1992, s. 36, 82; tenże, *Geneza Ewangelii*, Katowice 2004, s. 124.

²⁵ W. D. Davies, *The Sermon...*, s. 78–93.

²⁶ Tamże, 93.

²⁷ R. A. Guelich, *The Antitheses of Mt 5, 21–48. Traditional and/or Redactional*, „New Testament Studies” 1976, 22, s. 444–457.

figury przyszłości. Jezus więc, jako nowy Mojżesz – prorok czasów ostatecznych, stał się eschatologicznym²⁸ antytypem Mojżesza ze ST.

4. Główne zasady moralne wypływające z nowej Tory mesjańskiej

a. Naśladowanie Chrystusa jako przyjęcie nowej nauki Jezusa

Mt przedstawił Jezusa jako nowego Mojżesza, nauczającego z nowego Synaju, ogłaszającego nowe Prawo, którego sposób obowiązywania jest jednak inny niż za Mojżesza (por. Mt 7, 24). To nowe Prawo ma charakter osobowy. Chrześcijanie mają żyć z wiary w Jezusa (por. Mt 23, 23), czyli mają iść za Jezusem (por. Mt 19, 16–20). Istotą życia chrześcijańskiego jest naśladowanie Jezusa, należy być uczniem Jezusa. Jezus żyje teraz w swoich uczniach, w Kościele. Naśladowanie Jezusa ma być odtworzeniem życia samego Pana w uczniach²⁹. Jezus wypełniał wolę Ojca i chce, by Jego uczniowie Go w tym naśladowali. Chce więc, by zwracali się tak jak On do ubogich i pogardzanych, do dzieci. Chce, by pójść za Nim aż na krzyż (Łk 9, 23). Dlatego uczeń musi zrezygnować z najbliższej rodziny (Łk 9, 57–62; Mk 10, 28–30) i sprzeciwiać się wszelkim kompromisom względem Tory, która dzięki subiektywnej interpretacji faryzeuszy była dla nich dość przychylna³⁰.

Według Mt 10, 5–42 to, co kazał czynić Jezus Apostołom, to najpierw sam przeszedł. Postawa Jezusa ma być charakterystyczna dla Jego uczniów. Mają więc tak jak On przyjąć cierpienia (Mt 10, 17–25; 16, 24–26), być pokornymi (Mt 18, 1–4), przyjąć ubóstwo (Mt 6, 19–21; 19, 23–29), praktykować miłość (Mt 18, 23–35), ma ich charakteryzować duch służby (Mt 20, 20–28) i rezygnacja z zaszczytów tego świata (Mt 23, 7–12) oraz postawa nieuprzywilejowana (Mt 20, 25–27), czyli postawa dziecka (Mt 19, 30; 20, 16). Uczniowie mają realizować naukę i przykład swojego Mistrza. Kryterium nowej moralności, moralności chrześcijańskiej stanowią nie same tylko słowa Jezusa, lecz całe Jego życie³¹.

b. Nowa sprawiedliwość wynikająca z nowej interpretacji Prawa (antytezy kazania na górze)

Mt w nauce Jezusa nie akcentuje tego, co było w niej istotowo nowe, rewolucyjne, dlatego nie nazywa jej wprost terminem *καινή*, jak to czyni Mk 1, 27³². Odpowiedź na pytanie: na czym polega nowość nauki Jezusa, Mt podaje w antytezach kazania na górze. Jako nauczanie imperatywne biblijnej etyki przynale-

²⁸ W. D. Davies, *The Sermon...*, s. 116.

²⁹ Tamże, 94.

³⁰ H. Langhammer, *U podstaw chrystologii Nowego Testamentu*, Wrocław 1976, s. 266 n.

³¹ W. D. Davies, *The Sermon...*, s. 96.

³² Tamże, s. 100.

zy ono czasom mesjańskim, jest etyką królestwa Bożego rozumianego jako dzieło eschatologiczne³³.

W tekście Ewangelii Mt 5, 17–20, będącym wstępem do antytez, Jezus podaje naczelną zasadę nowej nauki. Jest nią nowa i jedynie prawdziwa sprawiedliwość (Mt 5, 20)³⁴, którą zilustrują antytezy³⁵. Sprawiedliwość Jezusowa sprzeciwia się sprawiedliwości dotychczasowej, starej, często wybiórczej, praktykowanej przez faryzeuszki (por. Mt 15, 3–9). Nowa Jezusowa sprawiedliwość będzie kompletna, pełniejsza. Faryzeusze zatracili bowiem wartość obowiązującą Prawa będącego Słowem Bożym (por. Mt 23, 23; 15, 6). W tekstach tych Jezus zarzuca faryzeuszom odejście od Prawa Bożego. Jezus przywraca więc Prawo jego obowiązujący charakter. Podaje jednak, jak należy to Prawo rozumieć. W sposób ostateczny i jedynie właściwy interpretuje więc Prawo. To właśnie oznacza tekst Mt 5, 17 mówiący o wypełnieniu Prawa, a nie o jego zniesieniu³⁶. Jezus nie przyszedł zniszczyć, zburzyć Prawo (καταλῦσαι), lecz je wypełnić (πληρῶσαι), czyli przyszedł je realizować w praktyce oraz wypełnić zapowiedzi Pism ST³⁷. Wyrażenie: „ani jedna jota, ani kreska się nie zmieni”, jest tradycyjnym i obrazowym ukazaniem trwałości, znaczenia i wiążącego charakteru Prawa. W ten sposób wypowiadali się również rabini.

Jezus w sposób autorytatywny wykazuje w Prawie definitywne zamiary Boga i czyni to w ten sposób, w jaki całe Pismo Święte zostało przez Niego wypełnione. Jest to więc realizacja eschatologiczna. Jezus naucza, i to jest punktem kulminacyjnym woli Bożej zawartej w Prawie. Jezus czynił wolę Bożą i wyjaśniał prawdziwą doniosłość i zasięg Prawa³⁸. Takie rozumienie tekstu Mt 5, 17 n., jako najwłaściwsza interpretacja Prawa popartego niezwykle autorytetem Jezusa, jest najbardziej zgodne z zasadami, jakie wyznaczył On swoim słuchaczom w antytezach Mt 5, 21–48. Jezus więc nie znosi Prawa lecz tylko podaje jego właściwe znaczenie, nadaje mu największą wyrazistość, ostateczną formę i pełnię³⁹. Jezus, interpretując przykazania Boże, nie stoi w opozycji do Prawa, lecz dogłębnie odślania jego istotę⁴⁰.

³³ G. Schneider, *Botschaft der Bergpredigt*, Leipzig 1973, s. 10.

³⁴ G. Stecker, *Der Weg der Gerechtigkeit. Untersuchung zur Theologie des Matthäus*, Göttingen 1966, s. 130–166; H. Günther, *Die Gerechtigkeit des Himmelreiches in der Bergpredigt*, „Kerygma und Dogma” 1971, 17, s. 113–126.

³⁵ U. Schnelle, *Einleitung in das Neue Testament...*, s. 276 n.

³⁶ G. Barth, *Das Gesetzverständnis des Evangelisten Matthäus*, [w:] *Überlieferung und Auslegung im Matthäusevangelium*, Neukirchen 1960, s. 54–154.

³⁷ W. Trilling, *Das Wahre Israel...*, 138–143.

³⁸ J. Kudasiewicz, *Centralne tematy teologiczno-etyczne kazania na górze*, „Ateneum Kapańskie” 1971, 77, s. 81–83.

³⁹ W. D. Davies, *The Sermon...*, s. 101 n.; R. Thysman, *Communauté et directives éthiques. La cathéchèse de Matthieu. Théologie morale du Nouveau Testament. Essai de synthèse*, Gembloux-Duculot 1974, s. 17 nn.; R. G. Hamerton-Kelly, *Attitudes to the Law in Matthews Gospel. A Discussion of Mt 5, 17*, „Biblical Research” 1972, 17, s. 19–32; J. Dupont, *Les Beatitudes*, Louvain 1958, s. 130–144.

⁴⁰ G. Schneider, *Botschaft der Bergpredigt...*, s. 10; J. Jocz, *Jesus and the Law*, „Judaica” 1970, 26, s. 105–124; U. Luz, *Die Erfüllung des Gesetzes bei Matthäus (Mt 5, 17–20)*, „Zeitschrift für Theologie und Kirche” 1978, 75, s. 398–435.

Oto różne interpretacje tekstu Mt 5, 17⁴¹:

1. Jezus wypełnia Prawo w tym sensie, że to, co zostało o Nim jako o Mesjaszu powiedziane w ST, teraz stało się realne. Zapowiedź więc została urzeczywistniona przez wydarzenie dokonujące się w osobie Jezusa Chrystusa.

2. Jezus sam wiernie przestrzega Prawo i chce, aby również przestrzegali go w nowym duchu słuchacze Jego nauki. Mt 5, 17 nie ukazuje jeszcze pełni doskonałości.

3. Aby zrozumieć, co znaczy słowo: wypełnić, należy dotrzeć do hebrajskiego źródłosłowa wyrazów *qaiim* lub *mille*. Rabini używali tych słów w znaczeniu: zgodzić się, dać rację (tak też w NT w Rz 3, 31, gdzie Paweł mówi o właściwym ustawieniu rozumienia Prawa, nie przekreślając go).

4. Jezus jako Mesjasz wypełnił w swojej osobie wszystkie obietnice mesjańskie ST.

5. Jezus nadaje Prawu największą wyrazistość, ostateczną formę i pełnię.

Pełniejszą interpretację Prawa spotykamy również w innych tekstach Mt, np.: 12, 1–14 – w sprawie zachowywania szabatu; 15, 1–20 – w związku z czystością i nieczystością rytualną; 19, 1–19! – odnośnie do rozwodów.

Sześcioma konstrukcjami antytetycznymi zilustrował Mt nową sprawiedliwość, będącą nową nauką Chrystusa⁴². Antytezy w Mt 5, 21 n. 27 n. 31. 33. 38 n. 44 n. nie są w ścisłym znaczeniu przeciwstawieniami, bowiem drugi człon antytezy nie jest zaprzeczeniem pierwszego, lecz jest jak gdyby jego dalszym ciągiem, podnosząc jeszcze bardziej jego rangę i pogłębiając jego znaczenie⁴³. W dwu wypadkach (Mt 5, 21 n. 33) spotykamy pełną formę przeciwstawień. Starość nieaktualnej już Tory przeciwstawia Jezus nowość swojej nauki. Starość w tych tekstach wyrażono wprost terminem *ἀρχαῖος*: (ἠκούσατε ὅτι ἐπέθη τοῖς ἀρχαίοις). W czterech pozostałych antytezach (Mt 5, 27. 31. 38. 43) pierwszy człon jest krótszy, nie zawiera bowiem dopełnienia, komu dawna nauka była przekazywana. Mt poprzestaje w tych tekstach na bezosobowym stwierdzeniu, że zostało powiedziane (ἐπέθη).

We wszystkich powyższych konstrukcjach antytetycznych bardzo mocno zaakcentowano autorytatywną, nową Jezusową interpretację nauki przykazań Bożych. Wyrażono to formułą: „Ja zaś powiadam wam” (ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν). Jest to autorytatywny sposób wyrażania się prawodawcy dającego nowe Prawo⁴⁴.

⁴¹ H. Ljungman, *Das Gesetz erfüllen. Mt 5, 17 n. und 3, 15 Untersucht*, Lund 1954, s. 19–36; D. Daube, *The New Testament and Rabbinic Judaism*, London 1955, s. 60; W. D. Davies, *The Sermon...*, s. 102; J. Homerski, *Ewangelia według św. Mateusza...*, s. 131 n.; B. Holtzlaw, *A Note on Mt 5, 21–48*, [w:] *Festschrift F. W. Ginrich*, Leiden 1972, s. 161–163; J. Kudasiewicz, *Centralne tematy teologiczno-etyczne kazania na górze...*, s. 81 nn.; G. Bornkamm, *Das Doppelgebot*, [w:] *Geschichte und Glaube I*, München 1968, s. 93.

⁴² L. Deiss, *La loi nouvelle (Mt 5, 38–43; Łk 6, 27–38)*, „Assemblée du Seigneur” 1970, 38, s. 60–78; J. Gnilkka, *Das Matthäusevangelium...*, s. 150–200.

⁴³ D. Daube, *The NT and Rabbinic Judaism...*, s. 60; W. D. Davies, *The Sermon...*, s. 102.

⁴⁴ G. Stecker, *Der Weg der Gerechtigkeit...*, s. 73 n.; tenże, *Die Antithesen der Bergpredigt (Mt 5, 21–48)*, „Zeitschrift für die neutestamentliche Wissenschaft und die Kunde des Urchristentums” 1978, 69, s. 36–72; E. Lohse, *Ich aber sage euch (Mt 5, 21–48)*, [w:] *Einheit des Neuen Testament*, Göttingen 1973, s. 73–87; J. Jeremias, *Neutestamentliche Theologie I: Verkündigung Jesu*, Gütersloh 1973², s. 240–242; J. Homerski, *Ewangelia według św. Mateusza...*, s. 135 n.

R. A. Guelich dzieli antytezy w Ewangelii Mt na dwie grupy. Jedne przeciwstawienia pochodzą z przekazu, z tradycji przedmateuszowej, a druga grupa konstrukcji antytetycznych jest owocem widocznych zabiegów redakcyjnych Ewangelisty⁴⁵. Do grupy antytez przedmateuszowych zalicza on trzecią, piątą i szóstą (Mt 5, 31 n. 38 n. 43 n.). Do przeciwstawień zaś pochodzących z redakcji Mt należą antytezy: pierwsza, druga i czwarta (Mt 5, 21 n. 27 n. 33 n.). Kryterium takiego podziału stanowi dla Guelicha sposób przedstawiania danej antytezy w tekście Mt. Grupa antytez przyjętych z tradycji przedmateuszowej zawiera w ścisłym znaczeniu przeciwstawienia nowej nauki Jezusa, starej interpretacji, trzymając się w drugim członie nawet tych samych słów, których użyto w członie pierwszym. W antytezach zaś pochodzących z redakcji Mt, Prawo Jezusowe podane w członie drugim przekracza granice przykazania Bożego podanego w członie pierwszym⁴⁶. Podział ten nie jest jednak dość dokładny, bowiem w wierszu 31n. widoczny jest znaczny zabieg redakcyjny Mt, a Guelich zalicza ten tekst do grupy przedmateuszowej. Powyższa próba podziału ma jednak pewne prawdopodobieństwo słuszności.

W każdej antytezie pierwszy człon jest cytatem fragmentu Prawa Bożego lub jego interpretacji danej przez Mojżesza (tak np.: Mt 5, 31 n.; 19, 7 n.). Przykazania Dekalogu cytowane są za LXX, zaś Mojżeszowa ich interpretacja, dostosowująca je do poszczególnych sytuacji życiowych, niekiedy jest cytatem LXX⁴⁷ (np: Mt 5, 38 – Pwt 19, 21 i paral.; Mt 5, 43 – Kpł 19, 18), w pozostałych zaś antytezach jest wolnym tłumaczeniem tekstu hebrajskiego, odbiegającym od wersji LXX.

Jezus w kazaniu na górze nie staje w opozycji do Prawa Bożego (tak też i w innych tekstach, np.: Mt 15, 4; 22, 31; Mk 7, 10; 12, 26). Jedyne w Mt 5, 38 n. Jezus znosi dotychczasowe prawo odwetu, sprzeciwia mu się, radykalnie je odrzucając. Zaleca zaś nowe prawo miłości. W pozostałych antytezach Jezus nie znosi Prawa, lecz je zaostrza, radykalizuje wymagania, przez co przewyższa starą sprawiedliwość faryzeuszy⁴⁸. Chrystus ukazał stare Prawo w takim świetle, że nabrało ono nowego znaczenia i otrzymało kierunek nowej i jedynie poprawnej interpretacji. Chrystus domagał się pogłębionego rozumienia Jego wymogów, nadając starymu Prawu nową moc⁴⁹ (np: Mt 19, 16; Łk 10, 25–28).

Jezus w Mt potępia postępowanie interpretatorów Prawa Mojżeszowego, ale nie potępia samego Prawa (por. Mt 23, 1–7). Walkę Jezusa z formalizmem wyraźnie obrazuje fragment Ewangelii ukazujący spór z faryzeuszami o tradycję starszych w sprawie szacunku i pomocy dla rodziców oraz wyjaśnienie Jezusa, na czym polega prawdziwa nieczystość (por. Mt 15, 1–20 i paral. Mk 7, 3–5). Jezus potępia

⁴⁵ R. A. Guelich, *The Antitheses of Mt 5, 21–48...*, s. 456.

⁴⁶ Tamże, s. 445.

⁴⁷ J. Gnilk a, *Das Matthäusevangelium...*, s. 189.

⁴⁸ J. Kudasi ewicz, *Centralne tematy teologiczno-etyczne kazania na górze...*, s. 87.

⁴⁹ P. Noll, *Jesus und das Gesetz. Rechtliche Analyse der Normenkritik in der Lehre Jesu*, „Sammlung gemeinverständlicher Vorträge und Schriften aus dem Gebiet der Theologie und Religionsgeschichte” 1968, 253, s. 3–30;
J. Gnilk a, *Das Matthäusevangelium...*, s. 199 n.

formalizm i obłudę faryzeuszy, bowiem źle interpretowali Prawo⁵⁰. Jezus stawia na pierwszym miejscu człowieka, a potem dopiero literę Prawa (por. Mt 12, 1–8). Dotychczas było odwrotnie: człowiek miał służyć Prawu. Dlatego Chrystus uzdrowił w szabat, ukazując właściwy jego cel (por. Mt 12, 9–14; Łk 13, 10–17). To szabat ma służyć człowiekowi, a nie odwrotnie⁵¹. Istotny sens szabatu wyjaśnia dopiero autor Hbr 4, 1–11. Szabat miał być obrazem prawdziwego odpoczynku w Bogu, w którym ludzie wierzący mają uczestniczyć. Mają wejść do niego, do tej Bożej szczęśliwości wiecznej, by odpocząć po swych czynach, jak Bóg po swoich (por. Hbr 4, 10 n.)⁵². Także w Ewangelii św. Jana 8, 5 n. 11 Jezus nie potępia człowieka, lecz grzech, bo przyszedł, by zbawić grzeszników. Aby ukamienować cudzołożną kobietę zgodnie z Kpł 20, 10 i Pwt 22, 22, trzeba być najpierw samemu bez grzechu. Zawsze należy samemu liczyć się z sądem Boga, pamiętając własne grzechy, a więc też przekraczanie Prawa, za co czeka każdego kara⁵³.

Dlatego drugi człon każdej antytezy w Mt 5, 21–48 jest pozytywną i autorytatywną Jezusową interpretacją Tory, która jest równoznaczna z nowym objawieniem. W kazaniu na górze Jezus ukazany jest jako nowy nauczyciel nowej sprawiedliwości. Tora mesjańska przyniesiona przez Jezusa nie jest całkiem nowym Prawem, różnym od pierwotnego, danego przez Boga ludowi wybranemu, lecz jest nową interpretacją tego Prawa⁵⁴, dokonaną z pełną świadomością wszystkich konsekwencji, jakie z niej płyną⁵⁵.

Cechą charakterystyczną tej nowej interpretacji Prawa jest jej personalizizm, wielkie liczenie się z godnością człowieka⁵⁶. Ten personalny charakter wezwań Jezusowych domaga się umiejscowienia ich w danej sytuacji życiowej człowieka, w której stawia go wola Boża i nadaje tym nakazom swoisty radykalizm⁵⁷. Radykalizm ten ilustrują przykłady (np.: Mt 5, 39 – nie stawiać oporu złu). Wypowiedzi tych nie można rozumieć dosłownie, bo są one hiperbolami odzwierciedlającymi ówczesny sposób nauczania⁵⁸. Przy wyjaśnianiu obrazów nie wolno nam jednak zatracić radykalnego spojrzenia Chrystusa. Nie wolno także z drugiej strony absolutyzować danego przykładu. Musimy dojść do zrozumienia ducha Jezusowych wyrażań, ich osobowego zastosowania w sytuacjach życiowych. Nie wolno nam

⁵⁰ W. D. Davies, *The Sermon...*, s. 105 n.

⁵¹ G. Bouwman, *Berufen zur Freiheit*, Düsseldorf 1969, s. 73–86; A. Sand, *Die Polemik gegen Gesetzlosigkeit im Evangelium nach Matthäus und bei Paulus*, „Biblische Zeitschrift” 1970, 14, s. 112–125.

⁵² S. Lach, *List do Hebrajczyków. Wstęp, przekład z oryginału, komentarz, ekskursy*, Poznań 1959, s. 161.

⁵³ L. Stachowiak, *Ewangelia według św. Jana...*, s. 236 n.

⁵⁴ W. D. Davies, *The Sermon...*, s. 107 n.; A. B. du Toit, *The Self Revelation of Jesus in Mt 5–7*, „Neotestamentica” 1973, 1, s. 66–72.

⁵⁵ H. Langkammer, *U podstaw Chrystologii NT...*, s. 258 n.

⁵⁶ W. D. Davies, *The Sermon...*, s. 108.

⁵⁷ R. Schnackenburg, *Christliche Existenz nach dem Neuen Testament*, Bd. I, München 1967, s. 115.

⁵⁸ Tamże, 124; B. Rigaux, *Le radicalisme du Règne*, „Lire la Bible” 1971, 27, s. 135–173; H. Hirsten, *Neue Moral und neue Gehörsam*, „Lutherische Rundschau” 1969, 17, s. 82–91.

się sprzeniewierzać intencjom nauczania Jezusa⁵⁹. Bezkompromisowość wezwań Jezusa sprowadza się do bezinteresownej miłości bliźniego na wzór miłości Boga do człowieka⁶⁰. Jezus domaga się od swoich uczniów miłości dla nieprzyjaciół i postawy cierpliwości wobec doznanych krzywd oraz zrezygnowania z prawa odwetu, co bardzo odbiegało od ogólnie przyjętego sposobu postępowania⁶¹.

Jezus miał do czynienia z Prawem Mojżesza i tradycją starszych. Wszelkie dostosowanie Prawa do życia, dokonywane przez rabinów, stawiano pod autorytetem Mojżesza. Jezus rozróżnia między wolą Boga a wyjaśnieniem dawanym przez uczonych w Piśmie i faryzeuszy (por. Mk 2, 18 i paral.; 7, 13). Teraz nastąpiła nowa sytuacja zapowiadana na czasy eschatologiczne. Przełom czasów zbawienia zmienia pozycję Prawa, czyni człowieka bardziej wolnym od Prawa. Potwierdzają to cuda Jezusa (por. Łk 13, 10 n.; 14, 1 n.). Szabat ma służyć człowiekowi, a nie odwrotnie. Taka interpretacja jest wyłomem w tradycyjnej, rabinackiej wykładni Prawa. Jezus krytykuje nie tylko system rabinów przedkładających tradycję starszych nad Prawo Boże, ale także interpretację Prawa Mojżesza (np. Mk 7, 1 nn. i paral. Mt 15, 1–20 w sprawie czystości rytualnej, podkreślając ważną czystość serca, wnętrza człowieka). Autorytet słów Mojżesza został przez Jezusa podważony. Nie można ich interpretować według litery, lecz według ducha. Wyrazowe rozumienie tego Prawa nie wystarczy⁶². Prawo Mojżeszowe w ustach Jezusa nabrało całkiem innej wartości. W czasie zbawczym wola Boża jest rozumiana radykalnie i stosowana w sposób wolny. Wola Boga objawiona przez Jezusa ukazuje nową, lepszą sprawiedliwość, o którą należy się głównie troszczyć (Mt 6, 23).

To, co w Prawie wyrażało sprawiedliwość Bożą w formie przykazań z Dekalogu, to pozostaje nadal w mocy, ale brane jest bardziej radykalnie. Etyka Jezusa z negatywnego charakteru Dekalogu (zakazy) przechodzi w pozytywny nakaz. Zło jest wewnątrz człowieka, dlatego musi się on radykalnie zmienić, nawrócić. Jezus nie staje się całkowicie nowym prawodawcą, lecz daje swoją prawdę, że przez nadejście królestwa Bożego weszła na świat eschatologiczna nowość domagająca się nowego życia, postępowania. W tym więc Jezus przewyższa Mojżesza⁶³. Jako Mesjasz bowiem daje nowe Prawo, które radykalizuje, zaostrza i podwyższa wymogi starożytnego Prawa oraz odkrywa jego najgłębszą istotę, jego wewnętrzną treść, wskazuje na sumienie człowieka⁶⁴.

Nowa nauka Jezusa dotyczy nowej sprawiedliwości, pełniejszej i większej niż dawna sprawiedliwość praktykowana przez faryzeuszy. Nowa sprawiedliwość, będąca jedynie prawdziwą, polega na postępowaniu zgodnym z wolą Bożą, co jest zarazem ideałem życia. Żyć, podobając się Bogu, to religijno-etyczna uczciwość

⁵⁹ R. Schnackenburg, *Christliche Existenz...*, s. 125.

⁶⁰ Tamże, 126.

⁶¹ J. Homerski, *Ewangelia według św. Mateusza...*, s. 140 n.

⁶² Tamże, 238; H. Langkammer, *Ewangelia według św. Marka...*, s. 191–194.

⁶³ H. D. Wendland, *Ethik des Neuen Testament*, Göttingen 1970, s. 8–13; A. B. du Toit, *The Self-Revelation of Jesus in Mt 5–7...*, s. 66–72.

⁶⁴ W. Trilling, *Das Wahre Israel...*, s. 187.

człowieka wobec Boga⁶⁵. Mt 5, 20 podkreśla ważność wewnętrznej postawy człowieka, jego czystej intencji. To się głównie liczy w czynie religijno-etycznym⁶⁶. Podkreślając postawę wewnętrzną człowieka (serce), ważny jest także czyn zewnętrzny (por. Mt 5, 16; 7, 24–27). Nie ma prawdziwej sprawiedliwości bez etycznego czynu⁶⁷.

Drugi człon antytez, stanowiący nową interpretację Prawa Bożego podanego w członie pierwszym przeciwstawię, charakteryzuje się w swej budowie układem triadycznym. Oto cechy takiego schematu triady w kazaniu na górze:

- 1) podanie nowego pouczenia w formie nakazu lub zakazu,
- 2) pozytywne sformułowanie nowego nakazu,
- 3) zobrazowanie go trzema lub czterema przykładami⁶⁸.

Z postępowaniem triadycznym spotykamy się w czterech antytezach, mianowicie: w Mt 5, 21–26. 33–37. 38–42. 43–48. W pierwszej antytezie Mt 5, 21–26 nowe pouczenie, będące Jezusową interpretacją przykazania Dekalogu: „nie zabijaj”, podane jest w formie trzech przykładów (Mt 5, 22): zakaz gniewu, zakaz obrażania kogoś słowem „raka” (pusty łeb, głupiec, zakała, kretyn) czy też nazwania kogoś „bezbożnym durniem” (μωρέ)⁶⁹.

Sformułowanie pozytywne nowego nakazu znajduje się w tekście Mt 5, 23 n. Najpierw należy więc pojednać się z bratem, jeśli jest taka potrzeba, a później dopiero złożyć swój dar ofiarny Bogu.

W czwartej antytezie (Mt 5, 33–37) nowy zakaz zawiera wiersz 34a: „Wcale nie przysięgajcie”. Uzasadnienie takiego postępowania zostało zobrazowane przykładami w wierszach 34b.35ab: „Nie przysięgać na niebo, ponieważ jest ono tronem Boga; ani na Jerozolimę, bo jest miastem wielkiego króla; ani na ziemię, bo jest podnóżkiem stóp Bożych, ani na swoją głowę, bo nawet włosy nie można uczynić białym czy też czarnym”. Pozytywny nakaz sformułowany w wierszu 37: „Wasza mowa niech będzie: tak, tak; nie, nie; a co jest nadto, od złego pochodzi”.

Piąta antyteza (Mt 5, 38–42) zawiera nowy nakaz w wierszu 39a: „nie przeciwstawiać się złu” (w przeciwieństwie do starego prawa odwetu). Wiersze 39b. 40. 41 stanowią zobrazowanie tej nowej zasady przykładami: „Jeśli cię kto uderzy w prawy policzek, to nadstaw mu drugi. Temu, kto się chce z tobą sądzić o szatę, odstąp i płaszcz, a jeśli cię ktoś zmusza do tysiąca kroków, to idź z nim dwa tysiące”. W sposób pozytywny sformułowany nową zasadę w wierszu 42: „Daj temu, kto cię prosi, i nie odwracaj się od tego, kto chce od ciebie pożyczyć”.

⁶⁵ G. Schrenk, *Dikaiosyne*, [w:] *Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament*, Bd. II, Hrsg. G. Kittel, Stuttgart 1935, s. 197–200; U. Schnell, *Einleitung in das Neue Testament...*, s. 277.

⁶⁶ J. Kudasiwicz, *Centralne tematy teologiczno-etyczne kazanie na górze...*, s. 90.

⁶⁷ W. Trilling, *Das Wahre Israel...*, s. 160–165.

⁶⁸ J. Dupont, *Les Beatitudes...*, s. 156.

⁶⁹ J. Homerski, *Ewangelia według św. Mateusza...*, s. 134; J. Gnilk, *Das Matthäusevangelium...*, s. 154 n.; *La Bible de Jerusalem. La Sainte Bible traduite en français sous la direction de l'École Biblique de Jerusalem*. Nouvelle édition, Paris 1997, s. 1702; R. Popowski, *Wielki słownik grecko-polski Nowego Testamentu*, Warszawa 1994, s. 405; tenże, *Nowy Testament, przekład na Wielki Jubileusz Roku 2000*, Warszawa 2000, s. 9; W. Witwicki, *Dobra nowina według Mateusza i Marka*, Warszawa 1958, s. 31.

W szóstej antytezie (Mt 5, 43–48) nowy nakaz Jezusa znajduje się w wierszu 44a; „Miłujcie waszych nieprzyjaciół”. Tekstem paral. do tego nakazu jest Łk 6, 27a. Negatywny przykład stanowią w Mt poganie i celnicy, miłujący tych, którzy ich miłują, i pozdrawiający tych, którzy ich także pozdrawiają (Mt 5, 46 n.). W Łk 6, 27a. 28ab nakaz miłości nieprzyjaciół został skonkretyzowany przykładami czynienia dobrze tym, którzy nas nienawidzą, błogosławienia tym, którzy nas przeklinają, i modlenia się za tych, którzy nas oczerniają (por. także przypowieść o miłosiernym Samarytaninie: Łk 10, 30–37)⁷⁰.

Pozytywne sformułowanie nowego nakazu znajduje się w Mt 5, 45. 48. Jest nim wezwanie do doskonałości na wzór Ojca w niebie, który sprawia, że słońce wschodzi nad złymi i nad dobrymi.

W dwóch ostatnich antytezach (Mt 5, 38–42. 43–48: zniesienie prawa odwetu i miłość nieprzyjaciół) można dostrzec rozpatrywanie czynów i słów Jezusa w świetle zbawienia. Wydarzenia związane z faktem śmierci Jezusa rozszerzono kerygmatycznym spojrzeniem także na wcześniejsze sprawy. Tak jak zachował się Jezus przy męce, tak ma się zachować każdy postępujący według nowej nauki Pana⁷¹.

* * *

Podsumowując badania na temat καὶνὴ διδασχῆ w Ewangeliach synoptycznych, stwierdzamy, że słuchacze Jezusa dotychczas przyzwyczajeni byli do innego sposobu nauczania, nie tak autorytatywnego oraz nie popartego taką mocą Bożą. Dlatego w Mk 1, 22. 27 i Mt 7, 29 przeciwstawiono owej καὶνὴ διδασχῆ Jezusa, nauczanie faryzeuszki i uczonych w Piśmie. Jeszcze wyraźniej jest to przeciwstawione w antytezach kazania na górze (Mt 5, 21–48). Chociaż Mt 7, 28 n. i Łk 4, 32 nie nazywają nauki Jezusa wprost nową, jak to czyni Mk 1, 22. 27, to jednak podkreślają, że ze względu na towarzyszącą jej moc (ἐξουσία) wzbudza zdumienie wśród słuchaczy.

W pouczeniu przedstawionym w Mt 9, 14–17 i paral. w sprawie postów, nowość Jezusowej nauki ma charakter nowości eschatologicznej i nie da się pogodzić ze starymi praktykami należącymi już do okresu minionego. W nowym okresie obowiązują nowe zwyczaje. Jezus zapoczątkował jednak dopiero ten okres i dlatego On sam jak i Jego słuchacze i uczniowie, chociaż mają już udział i łączność z nowym, to tkwią jeszcze w kończącym się starym (por. Mt 13,52).

Na górze kazań Jezus daje nowe zobowiązania moralne, będące nowym Prawem ery mesjańskiej. Takie Prawo miał przynieść Sługa Jahwe (Iz 42, 1 n.; 49, 1–6; 50, 4. 11; 52; 13–53, 12). Kościół pierwotny odniósł tytuł Sługi Jahwe do osoby

⁷⁰ G. Friedrich, *Was heist das Liebe*, „Calwer Hefte” 1972, 121, s. 5–48.

⁷¹ D. Lührmann, *Liebet eure Feinde (Lk 6, 27–36; Mt 5, 38–48)*, „Zeitschrift für Theologie und Kirche” 1972, 69, s. 412–438.

Jezusa (por. Dz 8, 3–52, 1 P 2,2 nn.). W Nim widzi się nauczyciela Tory czasów mesjańskich.

Jezusowa interpretacja Prawa jest ukazaniem jego właściwego sensu. W antytezach kazania na górze nie chodzi o zniesienie Prawa, lecz o jego pogłębienie, danie nowej, bardziej wzniosłej interpretacji. Jezus w antytezach ukazał prawdziwego ducha Prawa. Skoncentrował całe Prawo na przykazaniu miłości oraz zaostrzył i zradycalizował Boże przykazania, przez co przewyższył sprawiedliwość uczonych w Piśmie i faryzeuszy. Jezus wyniósł przykazanie miłości do rangi kanonu interpretacyjnego całej Tory.

L'INSEGNAMENTO NUOVO (καὶνὴ διδασχῆ) DI GESÙ NEI VANGELI SINOTTICI

S o m m a r i o

Gli uditori di Gesù erano abituati ad un insegnamento non basato sull'autorità e sul potere divino paragonabile a quello di Gesù, perciò in Mc 1, 22. 27 e Mt 7, 29 il suo insegnamento è stato messo in contrasto con la dottrina dei farisei e degli scribi. Il contrasto è ancora più messo in risalto dalle antitesi del Discorso sulla Montagna (Mt 5, 21–48). Tutto il discorso con la nuova legge morale è segno dell'era messianica in cui si rivela il vero spirito della legge nuova. In essa il primo posto occupa il comandamento più radicale: il comandamento dell'amore che costituisce il canone dell'interpretazione di tutta la Torà. L'insegnamento sul digiuno (Mt 9, 14–17 e par.) ha una dimensione di novità escatologica contrastante con le pratiche antiche e inaugurata da Gesù stesso.